

*Valokuva
Pertti Virtaranta.
SKS,
Kansanrunousarkisto.*

KANSANMIES JA TIEDEMIES — AIMO HAKANEN 60-VUOTIAS

Turun yliopiston suomen kielen professori Aimo Kalevi Hakanen täytti 60 vuotta 1. marraskuuta 1995. Hän syntyi kuusi vuosikymmentä aiemmin Punkalaitumella maanviljelijäperheeseen. Tultuaan ylioppilaaksi v. 1955 ja suorittuaan asevelvollisuutensa hän tuli Turun yliopistoon opiskelemaan, pääaineenaan suomen kieli ja sen sukukielet. Filosofian kandidaatin tutkinnon hän suoritti 1963, lisensiaatin 1969 ja väitteli tohtoriksi 1973, kaikki Turun yliopistossa.

Opiskeluaikanaan Aimo Hakanen osallistui innokkaasti Satakuntalaisen Kerhon ja sittemmin Satakuntalais-Hämäläisen Osakunnan toimintaan. Kun itsekin sukujuuril-

tani satakuntalaisena olin tuossa toiminnassa mukana, muistan ihmetelleeni ja ihailleeni sitä, kuinka aidosti hän osakunnan tilaisuuksissa esitti Nortamon jaarituksia, vaikka hänen hämäläismurteisiin luettu kotimurteensa sentään on kaukana lounaismurteisiin kuuluvasta Rauman murteesta. Mutta ehkäpä tämä oli yksi osoitus kielen ja murteiden tutkijalle tärkeästä herkästä kielikorvasta. Kerhossa ja osakunnassa Hakanen kuului avoimen ja lupsakkaan luonteensa takia keskeiseen piiriin ja vaikutti paljon tilaisuuksien tunnelmaan. Myöhemmin siten, professorina, Hakanen toimi 1988–1994 saman osakunnan inspektorina.

Myös suomen kielen opiskelijoiden jou-

▷

kossa Hakanen erottui edukseen suuresta massasta. Aineen opiskelijoiden määrä oli silloinkin suuri, sillä suomen kieltä saattoi silloin opiskella vain Turun ja Helsingin yliopistoissa sekä Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa.

Hakanen ehti olla pari vuotta Turun yliopistossa suomen kielen assistenttina, ennen kuin hän 1964 siirtyi Oslon yliopistoon suomen kielen lehtoriksi, jossa virassa hän oli vuoteen 1969 saakka. Oslon yliopisto kuuluu niihin ulkomaiden yliopistoihin, joissa on suomalais-ugrilaisten kielten oppituoli. Vaikka Oslon luonnollisista syistä onkin etualalla saamen kieli, niin läheinen tutustuminen alan tutkijana tunnettuun ja ansiotuneeseen professori Knut Bergslandiin sekä tuossa yliopistossa vallinneisiin yleisen kielitieteen suuntauksiin epäilemättä vaikutti hedelmällisesti Hakasen myöhemmän työhön tutkijana. Toisaalta hän lehtorina teki Norjassa arvokasta työtä Suomen ja suomalaisen kulttuurin hyväksi.

Palattuaan Suomeen Hakanen nimitettiin Turun yliopiston suomen kielen lehtoriksi 1969 ja apulaisprofessoriksi 1974. Suomen kielen professorin virkaa hän on yhtäjaksoisesti hoitanut vuodesta 1981, ensin vt:nä ja vuodesta 1984 virkaan nimitettynä. Hänen työstään opettajana ja opiskelijoiden ohjaajana en ole kuullut mitään muuta kuin hyvää. Erityisesti olen kuullut opiskelijoiden kiittävän hänen persoonallista tapaansa ohjata heidän työtään. Omakohteisesti voin arvioida hänen opetustaitoaan vain kuulemieni erinomaisten esitelmien perusteella. Hakanen on 75-vuotiaan Turun yliopiston kuudes suomen kielen professori. Vuoteen 1962 viran nimike oli suomen kieli ja sen sukukielet, mutta kun yliopistoon silloin perustettiin suomalais-ugrilaisten kielentutkimuksen professorin virka, niin alkuperäisen viran nimikkeeksi tuli suomen kieli. Vuosina 1977–78 Hakanen oli humanistisen tiedekunnan varadekaani ja

1985–86 dekaani.

Hakasen laudaturtyön aihe oli »*Elki-* ja *ilkeä*-sanueet suomen kielessä» (1962). Osan tämän työn tuloksista hän sitten kiteytti artikkeliksi »Suomen kielen *elki*-sanue» (Sananjalka 6, 1964).

Vuonna 1969 valmistui Hakasen lisensiaatintutkimus »*Epä*-alkuisten ja *-ton*, *-tön*-loppuisten adjektiivien merkitysoppia». Tässä työssään hän siis jo askarteli niiden ongelmien parissa, joita hänen väitöskirjansa sitten käsitteli. Hän väitteli 1973, ja väitöskirjan nimi oli »Adjektiivien vastakohtasuhteet suomen kielessä». Työ edustaa morfologis-semanttista sanastontutkimusta ja on keskeisiltä osiltaan merkityskenttätutkimusta. Kirjan monista mielenkiintoisista tutkimustuloksista mainitsen tässä vain sen, että suomen kieli on viime vuosisatoina tapahtuneen kehityksen ansiosta hyvin kiinteästi sidoksissa länsieurooppalaiseen kulttuuripiiriin, ajattelutapaan ja maailmankatsomukseen. Voidaanpa sanoa — muiltakin kuin tässä tutkimuksessa käsiteltyjen kysymysten osalta — että suomen kirjakielen luominen on itse asiassa ollut olennaisilta osin käännöslainaa, kuten muuten useimpien muidenkin nykyisten kirjakielten.

Hakasen väitöskirjaa koskee sama dilemma kuin monia muitakin parhaita fennistisiä tutkimuksia: se tuo arvokkaita lisä myös yleiseen kielitieteeseen mutta ei suomenkielisenä voi saada osakseen ansaitsemaansa kansainvälistä huomiota. Siitä huolimatta ei tämäntapaista tutkimusta juuri kannata julkaista vieraalla kielellä, koska sen täysi ymmärtäminen joka tapauksessa edellyttäisi työssä käsiteltyjen tuhansien suomen adjektiivien merkityksen tajuamista hienoimpia vivahteita myöten. Aiheellisesti Hakanen sai väitöskirjastaan korkeimman arvosanan.

Toinen Hakasen tutkijantyön keskeinen alue on syntaksi. Sitä edustaa jo ennen väitöskirjaa ilmestynyt »Normaalilause ja ek-

sistentiaalilause» (Sananjalka 14, 1972), tekijänsä ensimmäinen laajahko painettu tutkielma. Siinä hän jakaa suomen kielen lauseet kahteen kategoriaan: normaalilauseisiin ja eksistentiaalilauseisiin. Nimitys *eksistentiaalilause* oli jo vakiintunut suomen kielen tutkimuksessa (Aarni Penttilä käytti termiä *eksistenssilause*), mutta muita lauseita oli tavallisesti sanottu — ja sanotaan usein vieläkin — vain ei-eksistentiaaliksi. »Normaalilauseet» Hakanen jakaa kolmeen perustyyppiin: intransitiivityyppi (*Kissa on puussa*), transitiiivityyppi (*Poika syö omenan*) ja kopulatyypin (*Mies on muurari*). Tällä kirjoituksella Aimo Hakanen on vienyt 1950-luvulla alkanutta eksistentiaalilausekeskustelua aimo askelen eteenpäin.

Samassa aihepiirissä Hakanen liikkuu tutkielmassaan »Kontrastiivista lauseanalyysia. Eksistentiaalilauseet» (Turun yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 1, 1973), jossa hän vertailee suomen eksistentiaalilauseiden kategoriaa toisaalta lähisukukielten ja toisaalta myös indoeurooppalaisten kielten vastaaviin ilmaistyyppeihin. Työn suurimpana puutteena tekijä — aiheellisesti — pitää sitä, että hän on ottanut lähtökohdakseen suomen kielen eksistentiaalilauseet eikä muiden tarkasteltujen kielten koko syntaksia. Mutta joka tapauksessa tämäkin tutkielma on tuonut tähän syntaksin ongelmakimppuun olennaista uutta valoa.

Vuonna 1980 Turussa pidetyssä kansainvälisessä fennougristikongressissa Hakanen johti eksistentiaalilauseita käsittelevää symposiumia sekä kirjoitti kongressijulkaisuun symposiumin johdannon ja loppukatsauksen (Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum III ja V, 1980 ja 1981). Liittymäkohtia tähän problematiikkaan on myös kirjoituksessa »Erifunktioiden partitiivien esiintymisestä suomen murteissa ja yleiskielessä» (Murteiden matkassa, 1995).

Kysymyslauseiden syntaksia Hakanen käsittelee artikkelissaan »Nalle Puhin kysymykset» (Rakenteita, 1978). Vaikka lastenkirja »Nalle Puh» on suomennos, niin kirjan kysymykset ovat harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta niin aitoja, että ne voisivat yhtä hyvin esiintyä suomalaisessa alkuperäistekstissä. Juuri tämän kirjan Hakanen on valinnut työnsä korpuksiksi siksi, että siinä näyttää olevan runsaasti lasten kielelle ominaisia kysymyksiä. Lauseenvastikkeiden käyttöä yleiskielessä ja murteissa Hakanen selvittää artikkeleissaan »Satakuntalaismurteiden lauseenvastikkeista» (Sananjalka 28, 1986) ja »Nesessiivisyyden ilmaisemisesta nykysuomessa» (Systeemi ja poikkeama, 1993). Syntaksin tutkimusta edustaa myös »Partisiippiattribuutit kirjoitetun yleiskielen piirre» (Sananjalka 35, 1993).

Lähes 200-sivuinen »Viisi tuntia Kauvatsan murretta» (1981) on yhden erinomaisen murteenpuhujan puhetta sisältävä tekstijulkaisu. Tähän tekstiin — yksityiskohtaisemmin sen osaan — perustuu samankokoinen tutkielma »Laaki ja prekkajakku. Tekstilingvistinen analyysi kauvatsalaisen kansanmiehen puheesta» (1982). Tässä Hakanen analysoi käsittelemänsä tekstin syntaktisesti, semanttisesti ja tekstuaalisesti. Kuten hän itse sanoo, niin analyysi ei kuitenkaan kohdistu ensi sijassa litteroituun tekstiin, vaan sen pohjana olevaan primaaritekstiin, autenttiseen puheeseen ja itse puhe-tapahtumaan, jossa tutkija itse oli mukana. Hakasen analyysi on uusi aluevaltaus kiellemme tutkimuksessa, sillä tämäntapaista tutkimusta ei ole aiemmin tehty suomen kielen eikä kai minkään muunkaan suomalais-ugrilaisen kielen alalta. Tulkintojen luotettavuutta on omiaan lisäämään se, että kirjoittaja itse on kotoisin läheisen murteen alueelta.

Kotipitäjänsä murteesta Hakanen laati myöhemmin selkeän ja perusteellisen esi-

tyksen »Punkalaitumen murre» (Punkalaitumen historia 2, 1989). Hyvä yleiskatsaus Satakunnan murteisiin on kirjoitus »Satakuntalaisten äidinkieli» (Länsi-Suomen korkeakoulu yhdistyksen julkaisuja, 1988). Kuten tiedetään, ei Satakunta muodosta mitään yhtenäistä murrealuetta — se jakautuu lounaismurteiden ja hämäläismurteiden kesken — mutta tässä kirjoituksessa Hakaniemi osoittaa, että kuitenkin on runsaasti sellaisia piirteitä, jotka ovat yhteisiä suurelle osalle Satakunnan murteita.

Viimeksi mainitussa kirjoituksessa kosketellaan myös Satakunnan paikannimistöä, ja sitä Hakaniemi on erikseenkin käsitellyt. Kirjoitukseen »Oliko Vammala oikea valinta?» (Sananjalka 22, 1980) antoi syyä julkisuudessa käyty keskustelu siitä, olisiko v. 1973 tapahtuneen kuntaliitoksen tuloksena syntynyt suurkunta oleva nimeltään Vammala vai Tyrvää. Hakaniemin mukaan Vammalan nimeen sisältyy vanha skandinaavisperäinen *vamma*, *vampa 'pötsi, mahalaukku'. Norjassa ja Ruotsissa on runsaasti *vamma*-nimiä, ja toisaalta Kokemäenjoen piiristä on osoitettu muutakin vanhaa germaanisperäistä paikannimistöä, jota Hakaniemi on itsekin käsitellyt eräissä muissa kirjoituksissaan.

On luonnollista, että Hakaniemi on eri yhteyksissä joutunut koskettelemaan myös yleisen kielitieteen kysymyksiä, ja nimenomaan tätä alaa edustaa kirjoitus »Notionaalisen ja formaalisen periaatteen soveltamisesta kielen tutkimiseen ja kuvaamiseen» (Sanomia, 1979). Näkemyksiään fennistiikan tehtävistä ja tulevaisuudennäkömistä Hakaniemi on selvittänyt virkaanastujaisesityksessään »Suomen kielen tutkimuksen tehtävistä» (Sananjalka 27, 1985).

Varsinaisen virkatyönsä ohella Hakaniemi on joutunut hoitamaan moninaisia luottamustehtäviä, mikä on ollut väistämätöntä, kun otetaan huomioon hänen arvostelukykynsä ja ulospäin suuntautuva luonteensa.

Vaikka tällaiset tehtävät tietenkin ovat verottaneet hänen tieteellistä produktiivisuuttaan, niin toisaalta hän on niissä voinut monin tavoin toimia alamme hyväksi. Suomen Kielen Seurassa hän oli sihteerinä 1962–64 ja 1971–75 sekä sitten esimiehenä 1980–94. Esimieskaudella syntyi pitkä sarja vuosikokouksissa pidettyjä alkajaispuheita kulloinkin ajankohtaisista alan aiheista. Nämä puheet on julkaistu seuran vuosikirjassa Sananjalassa, jonka päätoimittajana Hakaniemi niin ikään on ollut vuodesta 1989 ja on edelleen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen johtokuntaan hän kuului 1982–85 ja valtion humanistiseen toimikuntaan 1983–85. Opetusministeriön ulkomaanlehtori- ja kielikurssiasian neuvottelukunnan (UKAN) jäsenenä hän on ollut vuodesta 1987. Useina kesinä hän on pitänyt ulkomaalaisille tarkoitetuilla kursseilla luentoja suomalais-ugrilaisista kielistä ja kansoista. Porthan-Seuran työjäseneksi Hakaniemi kutsuttiin 1977, ja vuodesta 1992 lähtien hän on kuulunut seuran hallitukseen. Suomalaisen Tiedekatemian jäseneksi hänet valittiin v. 1994. Kansainvälisiin fennougristikongresseihin Hakaniemi on osallistunut Tallinnassa v. 1970 pidetystä kongressista lähtien.

Hakaniemi oli mukana myös raamatunkäännöstyössä, joka lopullisesti valmistui v. 1992. Useita Vanhan testamentin kirjoja käsiteltäessä hän oli ns. tarkastusjaoston jäsen.

Aimo Hakaniemin täyttäessä 60 vuotta Virittäjä yhtyy lukuisiin onnittelijoihin ja toivottaa hänelle jatkuvaa menestystä vaativassa tutkimus- ja opetustyössä. ■

OSMO IKOLA

Mustainveljestenkuja 2 B, 20700 Turku